

Ulûm-i İslâmiyye -3-

(Mâ ba'd)

Buraya kadar serdettiğimiz mebâhis 'ulûm-i İslâmiyye'nin me'haz ve maksadı hakkında bir fikr-i mücmel hâsıl edebilmek için bast edilmiş idi, şimdi maksada şurû' edelim. Me'hazı kitâb-ı kâinât ile kitâb-ı hitâb olan 'ulûm-i İslâmiyye'nin şu'ubât-ı şettâsı bir maksatta, saâdet-i insâniyye maksadında iştirâk eder ki, dîn-i hakkın gâyet-i hikmeti dahi bundan ibarettir.

Malûm-i ûlî'n-nühâ olduğu üzere saâdet her insanın aksâ-yı âmâlidir, fakat saâdet bir mefhûm-i küllî, bir mana-yı şâmildir. Tarfetü'l-'aynde gelip geçen bir safâ-yı ruhânî veya cismanîye ıtlak olunabildiği gibi nâmütenâhî bir nimet-i ebediyyeye de sâdık olur. Saâdet-i fâniyye, saâdet-i ebediyye diye yâd olunur.

Bazı insanlar saâdet-i ebediyyeyi düşünemediklerinden saâdet-i fâniyyeyi ehass-ı makâsıd tanımışlar. Bazıları ise saâdet-i ebediyyeyi ancak nev'-i insanîye münhasır zannederek efrâdın ebedî bir saâdete nâ'il olabileceğini itikâd edememişlerdir.

Evvelkilere göre saâdet-i insâniyye, bir insanın müddet-i ömründe nâ'il olabileceği ni'am-ı dünyeviyyeden başka bir şey olmayıp buna nazaran insanların kendilerinden sonraya kalacak âsâr-ı hayriyyeye çalışmaları âdetâ abes olması lazım gelir. Bir kavim, bir millet, belki cemiyet-i beşeriyyenin şahs-ı manevîleri de buna kıyâs edilsin.

İkincilere göre de nev'-i insanînin âlemde ebedî bekâsını itikâd eden bir şahıs kendinin ebediyetini, zevalden masûniyyetini iddia edemeyecek kadar olsun şu'ûra mâlik ise menâfî' ve saâdet-i umûmiyye için neye çalışacak? Çalışacaksa iltizâm edeceği fedakârlıklara bezl edeceği tâkat-şiken içtihatlarından acaba ne fâ'ide umacak? Nev'-i beşer için iki yüz, üç yüz sene sonra tahassül edecek bir menfaate bütün hayâtını, canını feda ederek çalışmasına mukâbil kendisine zerre kadar bir hisse çıkmayacağını itikâd ederken o kadar himmet-i 'âliyyeyi nasıl ve ne hisle sarf edecek...

Mesâ'i-i insâniyye dâima "kimler kazanır kimler yer" meseli hükmüne tevffikan cereyân edecek olursa "nefs mukaddemdir" kaziyyesi her tavrının medlûlü olan cibillet-i insâniyyenin himemât-i 'âliyyesine acaba ne sebep-i ma'kûl bulunabilecek...

Şu halde her insan kendisine mahsus bir saâdet-i ebediyye ümidiyle mütehassis olup fakat ‘ale’l-ekser hükm-i itikâdîsi hiss-i tabî’îsinin hilâfına olduğunu bilemiyor. Hâsılı efkâr-ı ‘âliyye-i beşeriyeyi tehyiç ve tenvîr eden şey insanların sevk-i tabî’îleriyle vücûduna kâ’il olup bittabi’ ba‘de’l-memât olması zarûrî bulunan saâdet-i ebediyyedir ki, efrâd-ı insâniyye için saâdet-i ebediyyenin imkânsızlığına kâ’il olmaktan büyük belâhet olamaz.

İşte dîn-i hakk, saâdet-i hakîkiyyeyi ihbar ve şerh edip insanların âlem-i mücâzât olan dâr-ı âhirete ait beslemiş oldukları velâkin gâfil bulundukları hissiyât-ı tabî'iyeyi îlan ve tefhîm eder.

Binâenaleyh dîn-i İslâm'ın îsâl edeceği gâyet-i hakîkiyye saâdet-i ebediyyedir. Saâdet-i ebediyye ise “الجنة التي لا يورثها أحد” (Dünya ahiretin tarlasıdır) muktezâsınca esbâbı, dünyada iktisâb edilebilecek bir nimet, bu da hayât-ı dünyeviyyenin intizâm-ı cereyânıyla mümkün bir keyfiyet olduğundan saâdet-i dünyeviyye -velev maksûd-i bi'l-gayr olsun- makâsıd-ı dîniyye 'idâdına girmiş ve saâdet-i ebediyye havâ'ic-i asliyye-i insâniyye ile temsil edilirse saâdet-i dünyeviyye istihsâl-i havâ'ic için medâr-ı yegâne olduğundan dolayı sevdiğimiz pâre mesâbesinde bulunmuştur.

[illegible]

“Fıkıh” İmâm-ı A‘zam ve hümâm-ı efham efendimiz hazretlerinin lisân-ı hakîkat beyân-ı ‘âlfilerinden “الشيء الذي لا بد من معرفته لكل مسلم” (kişinin lehine ve aleyhine olan şeyleri bilmesidir) cümlesiyle tarif buyurulmuştur. Yani nefs-i insânînin kendine nâfi’ veya muzır olan şeyleri, saâdet-i hakîkiyyesi esbâbını tamamıyla bilmesi veya bilebilmesi veya bilebilmesi için mevzû’ olan kavâ'id-i külliyesi, demektir ki, evvela üç kısma ayrılır.

1 - İlim ve itikâda ait olan şeylerdir ki, bu kısmına fıkıh-ı ekber, ilm-i 'akâ'id, ilm-i tevhid, ilm-i kelam tesmiye olunur.

2 - A'mâl ve ef'âle ait olan kısmıdır ki, buna da sadece "fıkıh" namı verilir.

3 - Ahlâk ve vicdâniyyâta ait olan kısımdır ki, buna da ilm-i tasavvuf ta'bîr olunur.

Âlem-i insanın bilcümle ef'âl ve harekâtını, efkâr ve âmâlini bir merkez-i aslî, bir hedef-i hakîkîye rabt ve dâima bir cihet-i vahdette cem ederek gâye-i hikmetin kesret değil vahdet olduğunu ta'lîm eden ve bu sûretle ihtiyar ve irâde-i cüziyyelerini, teşebbüs-i şahsîlerini esas tutarak cemiyet-i müteferrika-i beşerîyyeyi bir vâhid-i esâsîye davetle ittihâd-ı medenîye sevk eyleyen ve nizâm-ı âlemin zerrelere cisimler, cisimlerden küreler, kürelerden manzûmeler, manzûmelerden bir âlem-i küllî hâsıl olması kanunundan ibaret bulunduğunu bildiren dîn-i İslam, 'ulûm-i âlemi de "fıkıh" cihet-i vahdeti altında cem eylemiş ve "العلم بالله تعالى وحده لا شريك له" (İlim câhillerin çoğalttığı bir noktadır) sırrını izhâr eylemiştir.

Asr-ı ahîrde âdetâ nâmütenâhî gibi bir hâle gelen ‘ulûm ve fûnûn-i âlemin her birisi bir hâdde-i külliyyeden geçirilerek şu‘ûbât-ı selâse-i mezkûreyi hâvî ilm-i fıkha hizmet etmek haysiyetinde olduğu için cihân-ı ilim ve fen terakkî ettikçe hakâ’ik-i İslâmiyye tecellî edegelmîş ve ma’atteessüf gâye-i marifeti, hakâikat-i saâdeti teklîfât-ı ilâhiyye kuyûdu altında gizlemiş olmasından dolayı şehvet-perestân-ı beşerin âmâl-i behîmiyye ve efkâr-ı şeytâniyyelerine nâ-mülâyim görünmüş bulunmasına mebnî ‘ulûm-i İslâmiyye ahlâk-ı fâzıla-i İslâmiyye gibi layık olduğu ihtirâmı görememiş ve “بعضنا لبعض كاذب و كاذب عليه” (Bazısına inanıyoruz, bazısını inkar ediyoruz. Nisâ/150) mü’eddâsına mazhar olmakta bulunmuştur.

Ağyar mazur görölse belki becâdır. Bilmem ki yâre ne olmuş...! Din denilince nefy ü isbat beyrinde bir inanmaktan ibâret emr-i vicdânî diyerek usûl ve fûrû'-i ahkâm-ı dînîyyeyi sahîfe-i âlemden silmekle mütesellî olabilecek efkâr-ı sehîfe erbâbının -varsa- cehâletten başka bir şey ile te'vîli kâbil olmayan müstenetleri, ahkâm-ı İslâmiyyeyi ahkâm-ı rûhâniyye telakkî etmekteki ta'assupları kendilerinin olsun. Onlar isti'câl etmesinler. Müslümanlara göre kıyâmetten evvelce bir gün gelecek ki, bu âlemde onların fikri ileri gidecek. Dünya dinsizlikle dolacak, muhbir-i sâdık-ı risâlet bunu da haber vermiş. Bu haberi kendi fikirlerince bir tebşir telakkî ederlerse hiç olmazsa bu mucize-i Muhammediyyeyi kabul etsinler. Fakat bunlar fikirlerinin ahhâr-ı peygamberîye tevâfuku sûretiyle hayyiz-i husûle gelmesini de arzu etmiyorlar. Biz biliyoruz ki, gün onların olunca kıyâmet kopacak. Kıyâmet koparmak arzumuz olmadığı için onları söze katmak istemeyiz.

(Bir kişi) kıyâmetin kopacağını haber bile alsa bahçesine dikmekte olduğu fideyi yine dikip bitirmekle, dâimâ amel-i sâlihe sa'y eylemekle mükellef olduğunu bilin. Maddî, manevî rûhânî, cismânî her türlü saâdeti dîninde tanıyan erbâb-ı dîne te'essûf edelim ki, onlar da mensup oldukları dinin kıymetini bilememiş; ilmen, amelen, ahlâken bir seviyede tenezzül eylemişler. Yüzlerce senelerden beri 'ulûm-i İslâmiyyeye karşı lâkayt davranmışlar, bütün 'ulûm ve fûnûnun mâfevk-i te'âlîsi bulunan "fıkıh" hakkında himmetleri nisbet-i ma'kûse ile tenâkus etmiş ve bugün bazı mukaddemâtı görmekten ibâret bulunan tahsîllerimiz; her türlü müşevvikten, 'inâyetten, himâyetten mahrum olan tahsillerimiz bile çok görülmeye başlamış. Düşünelim!

Niçin mebânî-i 'ulûm-i İslâmiyye harâbezâr-ı âlem olmuş, niçin o harâbezâr içinde kalpleri, ciğerleri gibi fakr ve meskenetle, mahrûmiyet-i iltifat ile parçalanmış kubbeler altında yıldız sayan bîvâyeğân sükkân, mehâfetullâhı, helal ve hürmeti, hukûk-ı 'ibâddan tevakkûyi öğrenmek istediklerinden, beş vakit namazı bellediklerinden dolayı hedef-i ihtikâr olmuş? Niçin bir sahîfe-i Kur'ân'ı okuyamayan züppeler iki satırlık bir piyesin zevkini duyduklarından dolayı bunlara râcih tutulmuş?

Niçin 'ulemâ mebâdî-i ilimde kalmış da âlem kudvetü'l-ulemâ'î'l-muhakkikîn ile dolmuş?

Niçin bir can yakmak için hazineler sarf olunmuş, aksâ-yı bilâda kadar casuslar gönderilmiş de memleket-i İslâmiyyeyi, efrâd-ı teb'ayı istîlâ-i mezâlim-i cehâlet, sereyân-ı bağı ü dalâletten vikâye etmek üzere her üç günlük bir beldede olsun bir fakîh-i ekber yetiştirilmemiş.

Niçin imâmet ve hitâbet, vâizlik, müderrislik, tevliyet vesâire ki emânât-ı ilâhiyye beşikteki çocuklara irsen tefvîz olunmak kânun hükmüne girilmiş, nâ-ehiller eline düşmüş de o vezâ'if-i 'âliyyeyi bi-hakkın îfâ edecek zevat yetiştirilmemiş ve hüdayî-nâbit olarak, kendiliğinden yetişip de sırasında bilfiil îfâ-yı hizmet edenler hâ'ib ü hâsır bırakılmış?

Niçin hâdisât-ı zamâniyyenin bi-tamâmihâ ahkâm-ı şer'iyyeye cihet-i intibak ve adem-i intibâkatı bi'l-istinbat fasl ü hasm eden fukahâları, müftîleri, kâdîları makâmât-ı abdestinde bile şüphesi olanlardan sarf-ı nazar, sarâhaten gördüğü bir meseleyi doğru anlayabilmek en büyük meziyeti olan kimselere verilmiş, milletin kâfil-i ma'deleti olacak kavânîn-i mu'âmelatı gündüz irtikap, gece işretle vakit geçiren cehele-i mahlûkâtın takdîr-i hod-serânelerine

nisbetinde bezl-i himmet etmeleri bize kâfi idi. Ashâb-ı tahriçler oluverse ne olur.

Bey' bi'l-vefâyı, bey' bi'l-istiğlâli, ücret 'ale't-tâ'ayı, mukâta'a ve icâretini, vaktiyle esâs-ı hikmet-i şer'a muhâlefetiyle beraber mücerred ihtiyâc-ı zamânî itibâriyle tecvîz edilip bugün o 'illenin zevâliyle arkası kesilmiş olan gedikleri, hulüvv-i havânîti, hukûk-i mücerrededen i'tiyâzı tecvîz eden fukahâ zamanında şarap tortusundan ispirotlara, câbecâ zuhûr etmeye başlayan sigortalara ve sâireye dâir kitabında bahs yürüten, ahkâm-ı şer'iiyi beyân eden İbn Âbidîn, mecellemizi meydana getiren cemiyet-i fâzıla, müçtehid değiller idi. Bunların her birisi bir beldenin tabaka-i sâbi'adan müftî veya kâdîsı veyâhut mü'ellefinden ibâret idi.

Osmanlıların fetvâhâneleri ki, ecnebînin bile hallâl-i müşkilâtı olmak mazhariyetinde bulunuyordu. Acaba o koca fetvâhâne beşyüz seneden beri ibâdât, hukuk ve mu'âmelâtta, siyâsiyyât ve 'ukûbâtta milletin ahvâl-i ihtiyâriyye ve ıztırâriyyeleri nokta-i nazarlarından ihtiyâcât-ı umûmiyyeleri nisbetinde ifnâ ettiği hâdisâtın iktirân ettiği netâyici muhteşem eserlerle neşr edebilmek himmetinde niçin bulunamadı? Fetvâhâne bir mecelle cemiyetinden müstağnî değil miydi?

Vatanımızın her tarafını müslim ve gayr-ı müslim teb'amızın her ferdini mezâlimiyle, seyyi'âsıyla istilâ eden devr-i sâbıkada bile, iffetini muhâfaza ederek ahkâm-ı şer'iiyeye hatır, gönül koyamayacağını 'ayânen gösteren ve yalnız betâ'etinden başka bir ayıp ile lekelenmeyen o fetvâhâne-i 'âlimiz büyük bir millet-i İslâmiye'nin merci-i aksâsı (?) olan bu makâm-ı mukaddes, Yavuz gibi bir halîfe-i satır-penâhın harfî bir zeyğın bile önünü alan (?), günde bin kûsür fetvâ veren şeyhülislamların ahlâfı olacak ecelle mu'ayyen dört fetvânın hâricine çıkmamak ve istiftâ edilen bir meseleyi senelerce ta'vîk etmek gibi hâletle ne kadar şâyân-ı esef görülürse ahkâm-ı ma'deleti ceybinden çıkarmak, keyfe göre hüküm etmek isteyen mahfillere mahkemeler yüzlerce, binlerce liralarnı dökerek âlâyışine hizmet hevesinde bulunan bir millet fetvâhânelerini bir medrese harabesi halinde görmekle müte'essir olmadıklarından belki mübâhî bulunduklarından dolayı şiddetle mu'âhezeye şâyândır.

Evet, kusurunu söylemekte haklı idiler. Bir cemiyetin meydana getirdiği bir mecelleden hukûk-ı medeniyye ve İslâmiyesini tanımayan bir millet fetvâhânenin, fukahâ-yı Osmaniye'nin hâdisât-ı cedîdede tatbikât-ı fıkhiyelerini görmüş, okumuş olsa idiler da'âvi-i nizâmiyye diye tahaddüs eden münâza'alarının halli için başka bir mahkemeye gitmezler. Ve

vezâ'if-i şer'iyeyi gasb ettirerek iki câmi arasında kalmış bî-namaza dönmezler idi. O vakit mehâfil-i şer'iyye, 'ulemâ-yı İslam rûhâniyet-i mücerredeye değil marifet ve ma'delet-i hakîkiye tecellîgâh olduklarını ve dîn-i İslâm'ın me'haz-ı kavânîn-i medeniyye olduğunu anlayıp, anlatmakta müşkilat çekmezler idi.

Bunlara ihtiyaç yok idi de Dürer'ler, Dâmad'lar, İbn Âbidîn'ler, bu rağbetler, bu teveccühlere neden mazhar oluyordu? Fetvâhâne bile kütüb-i eslâf dururken bunlardan mesele halline niye muhtaç oluyordu?

Fetvâhâne her müşkile yetişmeli idi. Fetvâhâne fukahâsının, müftîlerimizin, kâdîlarımızın, müderrislerimizin âsâr-ı nâfi'asıyla memleketimiz dop dolu olmalı idi.

Milletimiz haklı idi ama alacaklı değil idi. Bu âdemler kendi kendine, hüdâ-yı nâbit olarak yetişsin, bizden ekmek yemek istemesin, biz sâde meyvelerini kolayca iktitâf idelim. Edemediğimiz sûrette kökünü kazıyalım, fikrinde bir vakit bulunmamalı. Hem âhenk çalışmalı idi, çalışılmalı da bugün her emelini, her kemâlini 'ulemâsında bulmak isteyen millet, 'ulemâsına olan ihtirâmını mâddeten ve manen ibrâz etmeli, 'ulemâsı da onların her husustaki ihtiyâcâtını kâfil bulunmalı idi. Eğer böyle olaydı ne millet-i İslâmiye mahkûm-i mezâlim-i istibdat ve dalâl olur, ne de bid'a-ı milliyemiz olan âsâr-ı eslaf, melekât-ı fâzıla-i İslam, hissiyât-ı âliye-i Osmâniyan gubâr-âlûd-i tebah ve nisyân olarak ateşlere yanar idi, ne de bir düşmenin pâmâl-i ta'addîsi olurdu. Çünkü gâye-i makâsıdı ittihat ve istikâmet ve ma'delet-i muhâfaza-i hukûku'llâh ve murâ'ât-ı hukûku'l-'ibâd olan bir milletin arkası yere gelmezdi. Fetvâhânemize nisbetimiz böyle idi. Ya ders vekâleti ne idi, oradan neler beklenilir idi? Onu anlamak için şu'abât-ı 'ulûm-ı İslâmiye'yi biraz anlamamız iktizâ ider.

Mekteb-i Nüvvâb Fıkıh Mu'alliminden

Elmalılı Küçük Hamdi (Yazır)

Link : https://isamveri.org/pdfosm/D00524/1324_9/1324_9_KUCUKH.pdf

Hazırlayan : Ömer Faruk Güneş, Muhammed Salih Yıldız

Editör : Emir Çakır